

Sırf Sen Gel Diye, 'Dün' Godot'yu Bekledim

'Yaşanmış şimdiler, mevcut şimdiler ve yaşanacak şimdiler'i sürekli burada ve şimdide düşünür insan. Bu nedenle sürekli şu andan ibaret bir zamansal varoluş içindedir insan. Varlık şimdidir ve burada. Bugün yarındır dün de bugün. Milan Kundera *Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği*'nde bir Alman özdeyişinden bahseder: "Sadece bir kere olan şey hiç olmamış sayılır. Yaşanacak tek bir hayatımız varsa eğer, onu hiç yaşamamış da olabiliriz, fark etmez." Ancak var olma arzusunda olan insan, varlığının albümünü görmek ve göstermek ister. Bu nedenle şimdilerden oluşan zaman kavramı, düne özlem, yarına umut veya dün ile hapsolmuşlük, yarın için endişe gibi varyasyonlarla varlık olarak ispat edeceğimiz bir benlik yaratır. Varlık, arzu dolu ve eksiktir. Tamamlanamamanın hırsıyla kendine ispat ister. Var olma arzusuyla mücadele eden 'eksik-insan' için yine Kundera şöyle der *Gülüşün ve Unutuluşun Kitabı*'nda: "Gelecek kimsenin umurunda olmayan, ilgisiz bir boşluktur, geçmiş ise yaşam doludur, kızdırır, başkaldırır, yaralar, o kadar ki, bu yüzden onu yok etmek ya da yeniden yaratmak isteriz. Geleceğe egemen olmak istemenin nedeni, geçmişi değiştirecek güce sahip olmaktan başka bir şey değildir."

Varlığını duyumsadığı andan itibaren var olmakla yetinmez insan, varlığını dönüştürmek, tecrübe etmek, tanıtmak ister. Henüz birkaç yaşındayken eksik kalmalara adar kendini. Oedipus oturur sırtına, Electra eşeler ayakları altından toprağı. 'İnsan Kulübü'dür burası giriş zor, giriş mecburi. Varlık-insan eksik doğmaz aslında da insan olmak için eksilir. Bir kelime eksilerek başlar serüveni. Varlık eksilir insan kalır. İlk eksilmesidir o ilk günahı. Çıplak kalır sanki. Herkes mi çıplak? Varlık, insanın darasıdır, üstü eksilmelerin kalabalığı. İnsan ağır, eksilmelerle artar daha da ağırlığı. Ceza gibi. Var olma arzudur eksilten insanı. İnsan olabilmeler okulu ön kayıt şartıdır arzu etmeye alışmak. İnsan olmaya alışır o ilk eksilmeyi yaşadığı an. İnsan olur, alışır -sevse de sevmese de- tanıdık gelir, arzu doğurur artık tüm görmeler, izlemeler, duymalar, dinlemeler; okumalar, yazmalar, hissedişler. 'Yalnız insan olunmaz, yalnız var olunur.' Bu yüzden insan tanımaya alışır, tanımayı arzular; tanıyarak da tanınmaya alışır, tanınmayı arzular. Beckettlerden Vladimir'in de söylediği gibi "Artık alıştığımız gibi".

İnsan kelimesi 'aşinalık, alışkanlık' anlamına gelen Arapça 'unsiyyet' kelimesinden gelir. Tüm maddi arzu nesnelere ötesinde en genel haliyle olamadığı kendisini, öldürmek arzusuyla ama asla öldürmeyeceği bir sürece alışkanlıktır insanın tüm varoluş süreci. Var olmak arzusunun yarattığı bir alışkanlıktır arayışımız. Tanınarak kendimize içkin varoluşu deneyler, tanıyarak 'öteki'ni varlıklaştırırız. Tanıyarak alışır, alıştıkça tanıdığımızı anlam yükler, değer katarız ya da tanıdıkça alışır alıştıkça bilenir, köpürür, hırpalırız. Tanımak alışık olmak için bir ön kabul; alışık olmak da sahip olma, ait olma, sıradanlaştırma hatta körleşme için bir neden yaratır. Alışmak varoluş için gerekli olduğu kadar, alışık ve tanışık olunmayana karşı hanel getirebilir. Alışmak, alışık olunanda mülkiyet hakkı talep ettirirken, alışık olmadığımızı da görmemezlikten gelen bir hak aymazı yaratabilir.

İnsan arzu, insan unsiyyet. İnsan insanın cezası. Arzuyla değil ne de alışmakla o zaman insanın imtihanı. Eksik kalacak: Kalsın! Alışacak: Alışsın! İnsan olmak kaçınılmaz da samimi olmak? Samimiyet! Arapça Şmm kökünden "Bir şeyin en iç kısmı, içten" anlamına gelen Arapça Şamim kelimesinden gelir. Tanımlar yok olsa? Samimiyeti samimiyetsiz tanımından kurtarsak mesela? Çünkü her tanım örneğini de gösterir. Basitçe anlatır, öğretir. Tanımlara uygun örnek verir sözlükler ve ansiklopediler. Güzel bir şeymiş yani samimiyet. Ama bunu yeni baştan düşünsek ve kendimizden geçsek evvela? Vazgeçsek içimizdeki 'ben' sesinden yani bir an için. Mümkün mü bu peki? Samimiyet mümkün değil de ondan mı bu kadar güzel bu kadar hileli yoksa? İnsan gibi yani.

Kara sevdaya tutulmuş âşık, der ya şarkıda sevgilisine: ‘Kendimden geçtim ama bir senden vazgeçemedim.’ Buradaki durumu âşık obsesyonundan kurtarıp düşünsek mesela. Görmezden geldiğimiz en büyük arzu nesnesini, kendimizi bıraksak bir an? BEN’den geçmeleri, feragat etmeleri, vazgeçmeleri düşünsek abartmadan- derecesi neyse artık? Konu samimiyet olunca zorlaşıyor işte sorular cevaplar. Dindar, liberal, hümanist, kapitalist ya da komünist olmak bunun için pek ala kendi tanımlarını SAMİMİ bir şekilde gösterir ve anlatır da, ama işte.. iştesi var işte! İnsanın samimiyetle imtihanı, ideolojisinin, inancının, sınıfının imtihanı olamaz. Bir tekneye sahip olmanın sevinciyle, dalgaları köpürttüreceğ hayalini paylaşırken bir çocuğun döktüğü gözyaşları da gayet samimidir. Dalgaları köpürten hayali, dalga konusu yaparsa ortak samimiyetsizliğimiz ve kendi samimiyetimize duyduğumuz sonsuz güvendir. Çünkü mağdur dili ezberlenir ve öğrenilir; bunca açlık bunca savaş bunca bela varken iş midir bir çocuğun tekne şımarıklığı. Buralarda samimiyeti anlamaya çalışmak yanıltır, kendi ideolojimize mahkûm eder bizi gayet samimiyetsizce.

Samimiyeti düşünmek salt insanı düşünmek o zaman. ‘Bir şeyin en içi’ anlamına geliyor ya samimiyet, insanın içi dışından nasıl ayrı düşünülür o zaman? Kâr-Zarar denklemini her an kurgulamayan ‘apolitik bir empati’ süreciyle belki? ‘Komşunun tavuğu kaz’, ‘Arkadaşımın arkadaşı arkadaş’, ‘Düşmanımın düşmanı dost’, ‘Komşuma karşı kardeşim, kardeşime karşı Ben’ dememeyi başırdığımız zaman, belki. Deli misin? Ya da peygamber? İnsanlığın günahını üstlenmek deliliktir çünkü peygamber olur kişi alimallah. Almadan vermek Allah’a mahsus ve bir öteki uğruna kendinden feragat insan aklına aykırı. Akıl insanın ‘içi’ kadar dışıdır o yüzden benci’dir, bencildir. İbret alır akıl, ibretlik yaratır, ibret alınmamaktır arzusu. İyi hissetmeyi, haz almayı arzular akıl. Katharsis aracı olmayı değil. Var ama işte katharsis, sözlükler ne güzel anlatır Aristo’dan bu yana. Olmalı da! işe yarar; ibret nesnesi ‘ben’ olmadığım sürece katharsisi de sever, ister akıl. Kendi başına geliyormuş gibi düşünerek, acıma ve korku duygulardan arınmak ister akıl. Hayran olunmak arzusuyla kahraman olmak ister ama bencil akıl. Konforu sever akıl: onur güzel bir erkek adı vicdan da kadın.

‘BEN’i yaratan akıl sesi, iç sesinin samimiyetinden kuşku duymaz. Merhamet duyar iç ses ama akıl sesi ona rol biçer. Akıl iç kadar dışıdır. İnsandır. ‘Samimidir’ ve samimiyeti insansılaştırır. Bu yüzden akıl ortaktır. O yüzden aklın sesi birdir, mantıklıdır. Kendinden vazgeçmez akıl çünkü bu mantık dışıdır, haz düşmanıdır kendinden feragat. O yüzden yönetmeyi sever akıl ve kendi samimiyetinden kuşku duymaz. Akıl hükümdardır ve kanun koyan, bu yüzden dağlar iç sesinse ferman hep aklıdır. Devlet akıldır toplumun ortak akılı; feragat etmez toplum akılı, ahlak yaratır. Kural koyar, samimiyeti tanımlar toplum akılı. Samimiyetse akıl değildir, politika bilmez. Akla muhalif, akla rakiptir hatta yer yer. ‘Ezberle boğulmadan, hesap yapmadan geçebilmek kendinden’ der oysa samimiyet ve ekler ‘tüm arzu nesnelere ezici hâkimiyetine teslim olmadan var olabilmek.’

Arzu Tramvayı da geçti! Godot hala yok

ESTRAGON: İnsan biliyorsa eğer.

VLADIMIR: Sabretmekten yılmaz.

ESTRAGON: Ne beklemek gerektiğini biliyorsa.

VLADIMIR: Endişeye mahal yoktur.

ESTRAGON: Sadece bekler.

VLADIMIR: Artık alıştığımız gibi.

...

VLADAMIR: Burada ne yapmaktayız, işte bütün mesele bu. Ne mutlu bize ki, yanıtı biliyoruz. Evet bu muazzam karışıklığın içinde açık seçik olan bir şey var: Godot’yu bekliyoruz.

Var olmak için beklenir mi? Bekleyerek mi var olunur yoksa? Var oldukça daha da var olabilmeler için mi bekleriz? Beklemeden kalmak olur mu? Ya da beklemeden ayrılmak? Beklemeden kalabiliyorsak, kalmak alışkanlık mıdır? Bekleyerek kalabiliyorsak, bekleyiş mi alışkanlıktır? Beklenti beklemenin gaz hali değil midir? Suskun ve uçucu. Beklemeden vazgeçmek yine bir beklenti için değil midir? Öyleyse, her ayrılış bir 'beklenti' için 'beklemeye' son verme değil midir? Bekleyiştten ayrı düşmek yoksa her ayrılış bir beklenti arzusu değil midir ve her ayrılık da aslında kalmak bir yerde? Giderken vazgeçilebiliyorsa kalırken vazgeçilemez mi o zaman? Varlık bekler varlık gider; varoluş ise süreçtir, hayaldir, arzudur, bekleyiştir; kalır bitmez gider bitmez. Bekler sonra yine bekler.

VLADIMIR: Dün tanışmıştık. (Sessizlik.) Hatırlamadınız mı?

POZZO: Dün kimseyle tanıştığımı hatırlamıyorum. Ama yarın da bugün biriyle tanıştığımı hatırlamayacağım. Yani aydınlanma konusunda bana güvenmeyin.

POZZO: (birden öfkelenir). Şu uğursuz zaman hikâyelerinizle bana yeteri kadar işkence yapmadınız mı? Anlamsız bir şey bu! Ne zaman! Ne zaman! Günün birinde! Yetmez mi işte! Başka günlerden farksız bir gün dilsiz oldu, günün birinde de ben kör oldum. Günün birinde sağır olacağız. Günün birinde doğduk, günün birinde öleceğiz. Aynı gün, aynı an, size yetmiyor mu bu kadarını bilmek? (Daha sakin.) Bir ayağımız mezarda dünyaya getirirler bizi, güneş bir an parıldar, sonra yeniden gecedir.

Hava çığlıklarımızla dolu. (Dinler.) Ama alışkanlıklar duyarsızlaştırıyor insanı. (Estragon'a bakar.) Bana da bir başkası bakarak, uyuyor diyor. Kendisinin de uyuduğunun farkına varmadan uyuyor, hiçbir şey bilmiyor. Uyusun bakalım diyor, benim için. (Bir an.) Böyle devam edemem. (Bir an.) Ne dedim ben?

Var olabilmek üzerine kuruludur arzular, uğrunda yok edebilmeleri de taşıyarak. Var olmak bir ötekine ihtiyaç duyar. Varlık ötekiyle kendini yıkar, ötekiyle kendini yapar. Ötekini arzular kendini yazar. Kendini okur, ötekini izler. Ötekini okur, kendini izler. Ötekini bulur kendini gizler. Kendini ister hep ister. Ötekiyle kendini sever, ötekisiz kendini sever. Kendini severken samimidir. 'Ben' ile başlarken her düşüncesi, sözü, tümcesi kendisiyle baş başlığında samimidir kuşkusuz. Milan Kundera, *Gülüşün ve Unutuluşun Kitabı*'nda der ya: "Bu tıpkı benim gibi, ben... tümcesi onaylayıcı bir yankı, ötekinin düşüncesini sürdürmenin bir şekli gibi görünür ama bu bir aldatmacadır; gerçekte, kaba bir davranışa karşı kabaca bir isyan, kendi kulağını ötekinin tutsaklığından kurtarmak, rakibimizin kulağını zorla işgal etmektir."

'Ben' kendine samimidir ve en büyük arzu nesnesi de asla tamamlanamayacak olan kendisidir. Eksik kalmalar üzerine kuruludur insan. Tamamlandığı an eksiltir kendini yeni baştan. Eksik kalışı, arzularıyla güvence altına alınır. Arzu durmaz eksiltir büyümeleriyle varlığı. Arzulayarak var olur, arzulayarak eksilir insan. Durmaz eksilmeleri. Eksik kalır, kalmalar üzerine devam eder. Arzu arzuyu doğurur. Arzu arzuyu öldürür. Arzu arzuyu arzular. Mülkiyetsizdir arzu, elden ele, kulaktan kulağa, gönülden gönüle geçer durur. Zannettiği kişi değildir insan, çünkü hazza tamam olma arzusunun her peşine düştüğünde, eksik kalmaların başladığı yerde bulur kendini tekrar tekrar. Arzu çalar, arzu toplar devamlı. Bu sonsuz bir döngüdür. Sonuç sonlanamayan bir varış. Her döngü bir başlangıç yaratır sonu 'bulan' her varışta. Her son başlangıç, her başlangıç da sondur bir bakıma. Bu yüzden zannettiği kişi olabilmeyi çaresizce arzular durur insan. Kendini zannettiği kişi, arzularını arzuladığı insanların ortak arzularının idealize ettiği kişidir veya hiçbiridir, bilemediğidir. Bu kişi yoktur, ya da insanlık kadar çoktur, **Godot'dur**. Beklenendir, arzulananıdır. Eksik kalınandır, kalmacak olandır. Tüm insanlığın arzu nesnelere üzerinden tanışıklığıdır, icadıdır, paylaşımıdır, ihtirasıdır, farkındalığıdır, ezberidir,

öğrenmişlikleri ve pazarlamalarıdır; yani kültürlenmeleri kadar ‘çok ve eksiktir.’ Bu Lacan’a göre insanı kültürel bir özne olmaya dönüştüren ‘kastrasyon’ dur. Arzuların çoğullaştığı bir eksilmedir.

Dikkat! Heyelan Bölgesi

Üremeden beslenmeye, cinsellikten hayatta kalmak için korunma dürtüsüne dek, her canlı gibi insan da varlığının teminatı temel dürtülerle donatılmıştır. Ancak insan, temel içgüdülerinin haricinde de öğrenilmiş kodlar üzerinden sürekli bir arayış ve arzu halindedir. Kendini deneyimleyen, kendini deneyleyen, arzu duyulan olmak için arzu duymaktan geçemeyen bir arzu makinesidir. Günah keçisine gerek yok; her sınıf her coğrafya her ırk ve her cinsiyet için süreç aynıdır; insan olmanın öğrenilmiş endişelerinin veya haz istencinin bulaşıcı gerçekliğidir. Tüm insanlık için arzulam benzer, arzu nesnesi değişkendir. Nesnesi yok kadar çok bu yüzden arzu nesnesi sonsuzdur. Uçarı, maymun iştahlı olması gerekmez, en ağır en ermiş olanı da arzularıyla varlığını sürdürür diyebiliriz. Ya sahip olabilmeyi arzuladığı nesnelere için ya başkalarının gözlerinden arzulandığına inanılan bir kimlik inşası için, ya da uhrevi bir sonsuzluk için; ya hepsi için ya da kimini inkâr edip en çok da inkâr ettiğine meyledip durduğu için var olur insan.

Elle tutulur maddi nesnelere üzerinden düşünürsek, çevresinin kişiye öğrettiği ve hayalini arzularına tanıttığı nesnelere ile insan arzusu terbiye edilir. Yarış atı misali koşu yolunun yönlendirici denetimine de daima mecbur kılınır. İnsan öğrenmeden arzu duyamıyor malum. Boşuna değil bunca reklam trafiği, moda endüstrisi, otomotiv ve vesaire fuarları. Basit bir okul gerecinden, oyuncaktan tutun ev, araba, yat, uçak vs şeklinde ekonomik değer olarak da arzuları büyütülerek şekillendirilir. İbn-i Haldun’un yedi yüzyıl önce söylediği “coğrafya kaderdir” sözünü referans alırsak; kişinin içinde büyüdüğü çevre, bireyin hayal kurma ve arzu etme becerilerini de paralel olarak büyütür. Sınırların iletişim ağları üzerinden kevgire döndüğü, hani bildik benzetmeyle global bir köye dönen dünyada, İbn-i Haldun’un kastettiği coğrafya yüzyıllar sonra artık mahalle düzeyine dönüşmüştür.

Liberal iktisadi düşünce vasıtasıyla kaderimizi tayin eden coğrafya, siyasi haritaların sınırlarını belirlediği bölgelerden, hangi kulüp, hangi okul, hangi şehir, hangi mahalle, hangi şirket ya da meslek grubuna ait oluşumuza dönüşmüştür. Sınıflar arası ayrımın azalmadığı ancak sınıflar arası mesafelerin fiziki olarak daraldığı, farklı sosyo-ekonomik grupların karşılaşmalarının çoğaldığı, farklılıkların kanunlarla ‘güvence altına alınarak!’ devamlı olarak güncellendiği bir düzeye dönüşmüştür. Böylece farklılıkların doğulu veya batılı, kuzeyli veya güneyli olmanın dışına çıkarıldığı sözde meşru bir sistem içerisinde arzular da pazar dinamikleri ile şekillendirilip insanın varlığı da iktisadi olarak tanımlanmıştır.

Asgari ücret, 4 kişilik ailenin açlık sınırı, sendikal örgütlenmeler, çocuk işçiliğinin önüne set çeken insan hakları temelli yasal düzenlemeler, mesai saatleri, fazla mesai ücreti, vardiyalı çalışma imkânı, sigortalı iş fırsatı, emeklilik hayali, ‘devlet baba’ güvencesi; tefe tüfe, beyaz eşya endeksli krediler, aylara eklenmiş taksit fırsatları, banka kredilerinin güvencesinde ev ve otomobil hayali gibi tanımlamalar sistematik bir yaşam şeklini iktisadi hesaplar ile kurgular. Bu ‘optimal’ sistematik yapı herkese eşit fırsatlar sunduğunu ileri sürerek mağduru da öksüz bırakmaz, yeşil kart verir, işsizlik parası verir, verir de verir ve devletin ideolojik aygıtlarıyla bu ‘kusursuz’ sistemin devamlılığına da kefil olunur. Yoksulun rolü şükreden olur: “Allah başımızdan eksik etmesin” teslimiyetidir bu. Devlet babanın babalık kıyağıdır şükürlerine vesile olan. Bu yüzden şükrederek arzular, şükürcü arzularla var olur, varlık olarak ‘devlet-insan’ olurlar. Micro alanda macro girdili bir dünyada yaşar, macro girdilerle micro hayallere teslim olurlar. Küstükleri de olur öfkelenedikleri de. Aslında ‘varlık-insan’ dırlar da ‘devlet-insan’ olmaktan geçememek vardır ellerinde istikrarı sürdürmek için!

“Babam sağ olsun” kamyon arkası tebessümleri dışında, görünemeyecek kadar büyük olan, alını arşa değen Karun babaların ‘cömertliği’ vardır bir de. Pek çoğumuzun aşına olduğu “Kapitalist Sistem Piramidi”nin üst katında gösterilen burjuva sınıfındandır! onlar. Toplum sözleşmesinde rollerine düşeni yaparlar. Onlar da herkes gibi eşittir aynı havadan solur, aynı sudan yeşerirler ötekiler gibi. Aynı toprak üstünde oturur, aynı toprağın altına gömülürler. Ancak ‘eşit olunmaz eşit doğulur’ düsturuyla eşitler kulübünün de sahipleridirler. Mülkiyette eşit mi olunur, yaşam hakkıdır eşitlik! Yoksa her mülkiyet bir başarı, bir haktır atadan da aktarılabilen!

Bildikleri hep doğrudur, bilmedikleriyse teferruat. Çok bilir! çok tanır. Arzuları da tanıklıklarından yadigâr. Çok ister çok elde edebilirler. Elde ettikçe yeniden elde etmek isterler. Ama yetmez yettirmeyen her arzu-insan gibi. Arzu sevinç olur sonra da karabasan. Rakiplerinin arzularıyla arzular, emsalleriyle allanır pullanırlar. Arzu dağıdır tırmanılan ve insan arzusu kadar yalçın ve sonsuzdur bu dağ. Tatmin kayasını orda itekler dururlar. Her tırmanışla arzuları büyür, yükleri de artar. Roller büyük, işleri zordur, ‘fazla insan olmak zordur der doktorlar!’, fazla insandırlar. Ama bu samimi olmadıkları anlamına gelmez. Gayet samimi, gayet insandırlar hatta fazla insan. İnsan olmak yeterince sıkıntı, insanın fazlası olmak ise ağırlaştırır arzu yükünü. Arzu yüküdür, ezer, taşınmaz. Homeros *Odyseia*’da der ki:

“Sisyphos’u gördüm korkunç işkenceler çekerken: Yakalamış iki avucuyla kocaman bir kayayı ve kollarıyla, bacaklarıyla dayanmıştı kayaya, habire itiyordu onu bir tepeye doğru. İşte kaya tepeye vardı, varacak, işte tamam. Ama tepeye varmasına tam bir parmak kala, bir güç itiyordu onu tepeden gerisin geri, aşağıya kadar yuvarlanıyordu yeniden baş belası kaya. O da yeniden itiyordu kayayı bütün kaslarını gere gere, kopan toz toprak habire aşarken başının üstünden. O da habire itiyordu kayayı, kan ter içinde.”

‘Şanslıdoğanlar’ derler onlar için. Şanslıdoğanlardan onlar, Şanslıdoğanlardan’ların çocukları, Şanslıdoğanlardan’ların binası var ya orda çalışır işte Yeter’in kocası Şükrü. Onlar da öbür köyden ‘Eşitolanlardan’ hani. Zengin olmak suç değil fakir olmak ise hiç değil. Ne de coğrafyadadır suçlu olan. Coğrafya kaderdir. Samimiyetle işi olmaz. Arzularken hepsi samimidir kuşkusuz; hayalleri, hırsları, şansları kadar. Varsıl ya da yoksul olmak değil konu; ne de ‘devlet-insan’, ‘arzu insan’, ‘fazla insan’ ya da ‘varlık-insan’. Mevzu ‘insan,’ insanın samimiyetle imtihanı. Neden bu kadar karıştırılsın ki mevzu; Arzu hanım hâlbuki gayet samimi, bir de arz ederken görmüşler onu güce karşı, arz dilinde gayet samimi, diline hiç inanmadan.

Foucault’yu analım son bir cümlede, var olmak için özne olma arzusundan bahseder Foucault. Ancak özne olmak güçtür, güçlü olması gerekir devamlı. İnsanı güç arzusu üzerinden anlatan Foucault referansıya biz de ‘insan güç arzusunun beden halidir’ diyerek noktalayalım. Samimidir gücü talep ederken ancak uğruna ne kadar samimi kaldığıdır bütün mevzu.

Murat Kılıç’a

Ağustos 2014

Karaburun/ İzmir

Kaynakça:

Homeros, *Odyseia*, Çev. Azra Erhat, A. Kadir, İstanbul. Can Yayınları: 1998

Jacques Lacan, "Fallus'un Anlamı", *Önsöz*, Saffet Murat Tura, İstanbul Afa Felsefe Yazıları: 1994 (Sf. 7-37)

Milan Kundera, *Gülüştün ve Unutuluşun Kitabı*, İstanbul, Can Yayınları: 1998(Sf. 26- 86)

Milan Kundera, *Varolmanın Dayanılmaz Hafıflığı*, İstanbul, İletişim Yayınları: 2009 (Sf.16)

Michel Foucault, *Özne ve İktidar*, Seçme Yazılar 2, Çev. Işık Ergüden, Osman Akınhay, İstanbul, Ayrıntı Yayınevi: 2011(Sf. 57- 82)

Samuel Beckett, *Godot'yu Beklerken*, Çev. Tarık Günersel, İstanbul, Kabalcı Yayınları, 2012